

EESTI NSV POLIITILISTE JA TEADUSALASTE
TEADMISTE LEVITAMISE ÜHING

ÜHINGU LIIGE
E. MASTVILISKER

**LASTE AUSUSE JA
TÕEARMASTUSE
KASVATAMINE
PEREKONNAS**

Nr. 9 (202)

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1955

A-17346

EESTI NSV POLIITILISTE JA TEADUSALASTE TEADMISTE
LEVITAMISE ÜHING

ÕHINGU LIIGE
E. MASTVILISKER

LASTE AUSUSE JA
TÕEARMASTUSE KASVATAMINE
PEREKONNAS

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS • TALLINN 1955.

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

AUSUS JA TÕEARMASTUS ON NÕUKOGUDE INIMESTE TÄHTSAD MORAALSED OMADUSED

Nõukogude kooli ja perekonna austavaks ülesandeks on kasvatada meie suurepärase ajastu väärikat inimest. See raske ülesanne lahendatakse eelkõige kommunistliku kasvatusprotsessis. Mida tähendab siis oma lapsi kommunistlikult kasvatada?

See tähendab kujundada neis kommunistlikku maailma-vaadet, kommunistlikke vaateid ja tõekspidamisi, kasvatada neist oma kodumaale piiritult ustavaid, kõrgelt kõlbelisi ja igakülgsest arenenud inimesi.

Oma kõnes õpetajate-eesrindlaste nõupidamisel ütles M. I. Kalinin:

«Meil luuakse uut, sotsialistliku ühiskonna inimest. Sellele uuele inimesele tuleb õpetada kõige paremaid inimlikke omadusi ...

Milliseid inimlikke omadusi tuleb kasvatada? See on, esiteks, armastus, armastus oma rahva vastu, armastus töörahva hulkade vastu. Inimene peab inimesi armastama...

Teiseks, — ausus. Sisendada lastele ausust. Seda peab õpetaja, minu arust, püüdma saavutada järjekindlalt, kõigi võimalike pedagoogiliste võtetega. Mitte valetada, mitte petta, vaid käituda ausalt.

Kolmandaks, — vaprus. Sotsialistlik inimene on tööinimene, ta tahab maailma vallutada, ja mitte ainult maailma, mis on olemas maakeral, vaid avardada inimõistusega universumi ...

Neljandaks, — seltsimehelik solidaar-sus...

Viiendaks, — tuleb armastada tööd. Mitte ainult armastada, vaid ka sellesse ausalt suhtuda, seejuures kindlasti meeles pida-

des, et kui inimene elab, sööb, aga ei tööta, siis tähendab see, et ta elab teiste kulul.»¹

Kõik need nõukogude inimese omadused, nagu M. I. Kalinin ütleb, «marksisti-leninlase» omadused, määravad nõukogude inimese uue vaimse pale.

Nõukogude inimeste vaimset palet iseloomustab kõigepealt elustav nõukogude patriotism, kommunistlik suhtumine töösse ja sotsialistlikku omandisse. Nõukogude inimesele on omane suur teadmishimu, siiras ja tähelepanelik suhtumine teda ümbritsevatesse inimestesse, ülisuur tung kunsti ja kultuuri poole.

Kommunistliku partei kutsel harivad tuhanded noored patrioodid Altais ja Kasahstanis üles uudis- ja jäätmaid.

Kas pole see näide meie noorsoo suurepärasest kangelaslikkusest, kes on alati valmis andma rahva hüvanguks oma pulbitseva energia, oma kogemused ja teadmised. Eks avaldu selles nõukogude inimese vaimse pale kogu rikkus.

Nõukogude inimene — see on uus inimtüüp, kes on kujunenud uue sotsialistliku ajastu tingimustes. See on inimeste teadvuse kõrgeimate võimete resultaat, millised võimed tõi meile kaasa Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon.

«Tuleb tunnistada,» ütles sm. Molotov oma kõnes Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 30. aastapäeva puhul, «et meie revolutsiooni tähtsaimaks saavutuseks on inimeste kui nõukogude patriootide uus vaimne pale ja ideeline kasv.»²

Nõukogude inimestele omaste moraalsete omaduste kogumis on tähtis koht aususel ja tõearmastusel. Ilma nende õilsate omadusteta ei ole mõeldav veendunud võitleja kommunismi eest.

Tõearmaslus ja ausus on nõukogude inimese moraalse pale lahutamatud osad.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei põhikiri kohustab partei liikmeid olema õiglased ja ausad partei ees, mitte võimaldama tõe moonutamist.

Oma ettekandes muudatuste kohta partei põhikirjas ütles N. S. Hruštšov: «On selge, et partei ei või sallida oma ridades petiseid, sest niisugused inimesed õõnestavad oma

¹ M. I. Kalinin. Kommunistlikust kasvatuses. Tallinn 1947, lk. 40—41.

² V. M. Molotov. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 30. aastapäev. Tallinn 1947, lk. 22.

kuritegudega usaldust partei vastu, laostavad moraalselt kommunistide ridu. Rahvas räägib põhjendatult: «Kes on agar valetama, sellega ei saa sõprust pidada.» »¹

Vale ja pettus on kodanliku ühiskonna sünnimärgid. Ühiskonnas, mis on rajatud eraomandusele, üksteise ekspluateerimisele, ühiskonnas, mille elupsühholoogiat võib väljendada põhimõtte — «inimene on inimesele hunt», sellises ühiskonnas on loomulik, et seal valitsevad vale ja silmakirjalikkus. Kodanlik moraal ja ausus ei ole ühendatavad. Kodanlik moraal lubab isikliku rikastumise nimel kõike. Kodanluse kõiki toiminguid juhib omakasupüüdlikkus ja piiritu egoism. Südametunnistusega, põhimõtetega, arvamuste ja annetega äritsemine on kodanliku ühiskonna «vaimse» elu lahutamatu iseloomujoon.

«Vana ühiskond,» ütleb V. I. Lenin, «oli rajatud sellisele põhimõttele, et emb-kumb, kas sina riisud teist või teine riisub sind, kas sina töötad teisele või tema sinule, kas sa oled orjapidaja või oled ori. Ja on arusaadav, et selles ühiskonnas kasvatatud inimesed omandavad, võib ütelda, juba emapiimaga sellise hingeelu, harjumuse, arusaamise — kas orjapidaja või ori, või väikeomanik, väiketööstaja, väikeametnik, haritlane, ühe sõnaga — inimene, kes hoolitseb ainult selle eest, et tal oleks oma, teised aga ei puutu temasse.»²

Silmakirjalikkus ja vale, individualism ja egoism, mis iseloomustavad ekspluateatorite moraali, saavutasid kõige küünilisema, kõige koletislikuma kuju imperialismi ajastul.

Meil pole pinda vale ja silmakirjalikkuse tekkimiseks. Kogu elukorrastus meie maal, ekspluateerimise puudumine, tootmisvahendite sotsialistlik omandus, nõukogude rahva moraalne ja poliitiline ühtsus, rahvastevaheline sõprus ja nõukogude patriotism soodustavad aususe ja tõearmastuse kujundamist nõukogude inimestes.

Iga päev meie elus toob tänapäeval tuhandeid näiteid, mis tõestavad, et ausus ja tõearmastus on nõukogude inimeste lahutamatuks omaduseks. Meie inimesed täidavad sügava vastutustundega oma kodanikukohust kõigil sotsialistliku ülesehitustöö aladel ja teenivad ausalt oma Nõukogude isamaad.

¹ N. Hruštšov. Ettekanne partei XIX kongressile muudatustest ÜK(b)P põhikirjas. Tallinn 1952, lk. 15.

² V. I. L e n i n. Teosed, 31. kd. Tallinn 1955, lk. 262.

Kodanlikud filosoofid, pedagoogid ja psühholoogid püüavad põhjendada teooriat, mille järgi vale ja silmakirjalikkus on peaaegu isiksuse «psühholoogiline vajadus» ja omane inimese loomusele. Meie tegelikkus heidab kõrvale need kodanlikud teooriad, paljastab nende reaktsioonilise olemuse ja teadusliku alusetuse.

Seepärast tuleb mõninga osa meie inimeste hulgas esinevat valet vaadelda kui kapitalistlikku jäänust, milline on otseses vastuolus uute sotsialistlike vahekordadega ja pidurdab meie ühiskonna edasiliikumist teel kommunismile.

Alles hiljuti ilmus ajalehes «Komsomolskaja Pravda» fõljeton «Hallitus», milles jutustatakse neljast üheksateist-aastasest roimarist — Moskva kõrgemate õppeasutuste üliõpilastest.

Kas võis olla mingeid ideaale, mingeid mõisteid aust, aususest ja tööst neil päevavarastel, kes varavalgeni veet- sid oma aja restoranides, lüües läbi oma stipendiumi ja raha, mida neile andsid vanemad ja mida nad said sugu- lastelt ning tuttavatelt varastatud asjade müügist. Kui prassinguteks enam raha ei jätkunud, heitsid roimarid liisku, kes peab varastama hinnalise mikroskoobi instituudi laboratooriumist ja kes peab mõrvama seltsimehe, kes selle kamba mõningatest «seiklustest» teadlik oli.

Kuidas võis juhtuda, et meie terves nõukogude keskkon- nas tekkisid need elavad igandid, roiskuv hallitus, inimesed ilma auta ja ilma südametunnistusega, ilma elusihita, ini- mesed, kes kõike rahaga mõõtsid ja töö ning aususe üle ainult muigasid.

Et seda mõista, jätkub, kui vaatleme nende noormeeste kasvatamise süsteemi perekondades. (Kui seda üldse saab süsteemiks nimetada.) Kõigega nõustumine, laste liialda- tud ülistamine, mistahes tuju ja kapriisi täiesti keeldumatu täitmine, ning tulemuseks on — kaebealustepink. See on loogiline.

Fõljeton kutsus esile laialdase vastukaja. Sajad kirjad saabusid toimetusse. Kõiki kirju iseloomustas ühine mõte: kasvatus ei ole vanemate isiklik asi. Nad ei kasvata lapsi mitte endi lõbuks. Kasvatades lapsi kasvatavad nad meie tulevikku.

Makarenko kirjutas oma loenguis lastevanemaile: «Lastekasvatamine on meie elu tähtis valdkond. Meie lap- sed on meie maa ja maailma tulevased kodanikud. Nad loovad ajalugu... Meie lapsed peavad kasvama suurepära-

seiks kodanikeks, headeks isadeks ja emadeks. Kuid ka see pole kõik: meie lapsed on meie vanadus. Õige kasvatus — see on meie õ n n e l i k v a n a d u s, halb kasvatus — see on meie tulevane mure, meie pisarad, meie süü teiste inimeste ees, kogu riigi ees.

Kõigepealt peavad vanemad alati meeles pidama selle ülesande suurt tähtsust, oma suurt vastutust selle eest.»¹

Kasvatada kõrgelt kõlbelist, oma kodumaa igakülgsest arenenud patriooti — see on ülesanne, mida iga nõukogude perekond igapäev lahendab. Selle ülesandega on täielikus kooskõlas lastes aususe ja tõearmastuse kasvata-mise ülesanne. Need lapsepõlves sisendatud omadused mõjustavad soodsalt inimese iseloomu kujundamist, õilistavad tema moraalset palet. Vastupidi sellele ei mõju ükski asi nii hävitavalt lapse moraalse pale kujundamisele kui vale. Sellest selgub, et tõearmastuse ja aususe kasvata-mine on kõlbelise kasvatuses tähtsaim ülesanne nõukogude koolis ja perekonnas.

Tõearmastus — see on võime tõtt rääkida. Õiglane inimene kõneleb harilikult seda, mida ta mõtleb või tunneb, toimib oma kõnele vastavalt ja täidab seda, mida lubab.

Ausus on võime avameelselt, salatsemata käituda, aus inimene on eelkõige kohusetruu, siiras ja otsekohene inime-ne. Ta ei varja oma ega ka seltsimeeste vigu, suhtub kohusetruult töösse ja igasse ülesandesse. Kogu ta käitu-mine vastab moraali kõrgetele põhimõtetele.

Nõukogude inimese aususe ja tõearmastuse põhiliseks kri-teriumiks on Nõukogude riigi huvid, rahva huvid. Aus ja õiglane on see, kes sõnaga ja teoga aktiivselt osa võtab ühiskonna elu ümberkorraldamisest kommunistlikel alustel, kes enda tervenisti rahva teenistusse annab, kes kogu südamega sotsialismi vaenlasi vihkab ja nende vastu võit-leb. Tõeline ausus ja tõearmastus seisab teadlikus ja pide-vas töös ühiskonna kasuks ning teadlikus võitluses kõige selle vastu, mis takistab edasiliikumist ja piduriks muutub. See töö ja võitlus eeldavad kõrget teadlikkuse taset.

Meie ei saa kõnelda seda tüüpi teadlikkusest lapseas, eriti eelkooliealiste juures.

Kooliealistel ja seda enam eelkooliealistel lastel ei ole

¹ A. S. M a k a r e n k o. Valitud pedagoogilised teosed. Tallinn 1948, lk. 340—341.

maailmavaade ja moraalsed alused lõplikult välja kujunenud. Need on alles aktiivse kujunemise protsessis. Laps on oma tegudest tunduval määral vähem teadlik kui täiskasvanu.

Nooremas eas lapsed sageli ütlevad midagi või panevad toime tegusid mitte mingisuguste moraalseste veendumuste ajel, vaid nad toimivad just nii ja mitte teisiti kas teatud tunnete või väljakujunenud harjumuse mõjul.

Lapses võib välja arendada harjumuse alati, igal juhul tõtt kõnelda. Ja harjumuse tõttu hakkab laps alati tõtt rääkima, kui ebameeldiv see talle mõnikord ka olekski. Perekonnas kehtimapanud traditsiooni kohaselt jutustas ligi kaheksa-aastane tüdrukuke Ljuda K. igakord koolist saabudes oma vanematele üksikasjalikult sellest, kuidas tal tänane päev koolis möödus. Ljuda jutustas, kuidas ta ülesannet vastas, mida vahetundidel tegi, keda õpetaja täna küsis, kellele ja millised hinded pani jm.

Kord tuli Ljuda koolist koju ja jäi kauaks ajaks oma tuppale. Mitu korda läks ta kõheldes isa toa ukse juurde, kuid pöördus igakord sisse astumata tagasi. Lõpuks astus tüdrukuke tuppale, surus end isa vastu ja ütles temale näkku vaatamata: «Õpetaja pani mulle täna kahe!» ning purskas nutma. Isa küsimusele: «Mille eest sa siis kahe said?» vastas Ljudake üha nuttes: «Ma tegin vihikusse tindipleki.» Soovides tüdrukukest rahustada, arvas isa: «Võib-olla ei teinud sina seda plekki, vaid jällegi Lilja.» (Nii oli juhtunud mõni päev tagasi.) Kuid Ljuda hakkas otsustavalt protesteerima: «Ei, süüdlane pole keegi teine, ma ise tegin selle pleki!»

Enne ülestunnistamist oli Ljudal tema ea kohta tõsine läbielamus. Tüdrukuke oleks võinud seda temale ebameeldivat lugu varjata, ja isa andis talle selle võimaluse, avaldades arvamist, et võib-olla mitte Ljuda, vaid Lilja vihiku ära määris. Ljuda ei kasutanud kumbagi võimalust, ja kui raskeks see talle osutuski, kõneles ta tõtt. Kogu eelnenud kasvatussüsteem oli sisendanud Ljudasse harjumuse, milles ta küllaltki teadlik oli, — igal juhul kõnelda tõtt, kui ebameeldiv see ka olekski.

Lapsed, eriti nooremad, on oma tegudes ja toimingutes haruldaselt siirad ning otsekohesed. Kasvatuse mõjul muutub see siirus arenemisprotsessis aususeks ja tõearmastuseks, ebaõiges kasvatussüsteemis aga loovutab oma koha valelikkusele ja autusele.

Vale — see on lõikavalt negatiivne omadus. Ta seisab selles, et inimene teid teadlikult eksiarvamisele viib ja teid olematus faktis veenda püüab. Igale laste juures ilmnevale valelikkuse juhule on tarvis pöörata tõsist tähelepanu, kuna korduv vale võib harjumuseks muutuda, mille vastu juba raske on võidelda. Siiski tuleb meeles pidada, et üksikud tõearmastuse või valelikkuse faktid lapse juures ei tõenda veel seda, et laps on valelik või õiglane. Tähtis ei ole lihtsalt konstateerida seda fakti, et laps antud konkreetse juhul toimis ausalt või ebaausalt, vaid tähtis on kindlaks teha, kas nende omaduste avaldumine on lapsele iseloomulik, või kujutavad nad juhuslikke vääratusi individuaalse arengu üldisest joonest. Tähtis on kindlaks teha, millises suunas toimub lapse edasine arenemine, milliseks muutub laps homme, milliseks ta võib muutuda lähemas tulevikus.

VALE ALLIKAD

Enne kui aususe ja tõearmastuse kasvatamise küsimuste juurde asuda, on tarvis kindlaks teha lapse valelikkuse allikad.

Kõigepealt ei ole mitte iga tõelisuse moonutamine vale. Laps moonutab mõnikord tõelisust ja ei kavatse seejuures hoopiski ümberolijaid eksiarvamisele viia. Nooremas eas ajavad lapsed võrdlemisi kergesti segi kujuteldava tõelisusega ja subjektiivse objektiivsega ning elavad oma fantaasias loodud kujutustega. Laps usub siiralt sellesse, mida ta suure õhinaga jutustab, olgugi et seda tõelisuses olemas pole. Kas see on ettekavatsetud vale?

Uhe lasteaia kasvataja kirjeldab iseloomustavat juhtumit seitsmeaastase poisikese Valjaga, kes luiskas, et ta isa rindelt koju sõitis (see oli 1944. aastal), kuna koju sõitis hoopis Žuriku isa.

Žurik ja Valja on sõbrad nii kodus kui ka lasteaias.

Kord tulevad nad lasteaeda ja kuulutavad: «Teate, meie isad tulid eile koju!» Lapsed kogunesid nende ümber. «Ma läksin eile koju,» jutustab Žurik, «ja ema ütleb: «Meil on toas keegi, otsi üles!» Ma hakkasin ukse tagant otsima ja leidsin isa, ta tõi mulle kompvekke ja küpsiseid.» «Aga mina läksin eile koju ning mulle tuleb vastu üks onu, sõjaväelane, ja ise naerab,» jutustab Valja. «Ma vaatan — minu isa! Ta tõi mulle hulga kompvekke. Minu isal on orden.»

Hiljem jutustas Valja igapäev mitmesuguseid lugusid oma isast, kuidas ta isa tankiga jõest üle ujus jne. Lapsed kuulasid teda tähelepanelikult, olid temast huvitatud ja uhkustasid ta isa kangelastegudega. «Sa kutsu oma isa siia, las ta jutustab meile, kuidas ta võitles,» palusin ma Valjat. Ta lubas. Mõne aja pärast kohtasin ma Valja ema ja õnnitlesin teda mehe kojutuleku puhul. Ema oli väga imestunud ning selgus, et Valja isa polnud saabunudki, kõik selle oli poisike välja mõelnud, tegelikult tuli aga haiglast koju Žuriku isa.

Kas see on varem läbimõeldud vale? Muidugi mitte.

Poisike tahtis väga oma isa näha. Ta ise uskus, et isa on koju tulnud ja veenis ka teisi selles.

Samasugune lugu oli seitsmeaastase Matiga. Ta oli suur sõber Pärnust pärit oleva Üloga. Mati hakkas rääkima, et tema on samuti Pärnust pärit, et ta Ülot juba varem tundis, et nad kõrvuti mere ääres elasid ja et neil oli tõeline jahikoer. Pettus tuli ilmsiks, kui poisid tülli läksid. «Mati, sa oled petis,» kähvas Ülo tüliägeduses. «Sa petad kõiki, räägid kõigile, et oled Pärnust, aga ise ei ole ühti!» Mati hakkas nutma ja kinnitas, et ta tõtt räägib. Nagu selgus, oli ta tõepoolest selle kõik välja mõelnud, kuna ta kangesti tahtis Pärnu mere äärde sõita.

Selliseid näiteid võib tuua väga palju. Võtame õpilased, kes pärast suvevaheaega uuesti koolis kohtuvad ja oma seltsimeeste ning õpetajatega suviseid muljeid vahetavad. Nad jutustavad üksteise võidu oma sõitudest pioneerilaagrisse, kalastamisõnnest, mitmesugustest olnud ja — mis siin salata — olematuistki seiklustest. Kui palju esineb neis juttudes liigseid detaile ja liigseid fakte, milledest jutustatakse samasuguse siiruse ja sügava elamusega.

Rõhuv enamus lastest annab neile lähedastele inimestele meelsasti mitmesuguseid lubadusi. Kuid see lapse lubadus jääb mõnikord täitmata. Käsitada neid fakte kui ettekatsetud valet on tihti ebaõige.

Kõige sagedamini on lapsed, seda või teist lubades, ise siiralt veendunud, et neil võimalik on lubadust täita, ja neil ei ole tavaliselt üldse kavatsust kedagi eksiarvamisele viia. Sel juhul ei ole lubaduse täitmata jätmine üldse pettus, vaid pigemini oma jõudude ja võimaluste ülehindamine.

Kaheksa-aastane Raul mangub, et isa ta endaga jahile kaasa võtaks. «Küll sa näed, ma ei väsi ära. Ja midagi ei karda kah. Meie käisime eile Jüriga jala Pirital, ma ei

olnud sugugi väsinud. Jüri ütleb, et ma olen väga tugev. Ma võin kas või sada kilomeetrit maha käia ja siiski ei väsi.» Loomulikult väsis poisike väga ruttu ja unustas isale antud lubaduse.

«Nüüd hakkab ma ainult viitele õppima,» ütles üheksa-aastane Säde pärast seda, kui ema kolmede ja kahtede pärast ta päevikus pahandas. «Laine ja Lindaga hakkame nüüd alati viitele õppima, sellepärast et õpetaja ütles, et kui me kolmedele õpime, siis ei armasta me oma vanemaid.» Ja tõepoolest, esimesed kaks päeva istus tüdrukuke visalt raamatute taga. Kuid õppeaine oli tublisti hooletusse jäetud, sellest ilma kõrvalabita jagu saada osutus raskeks, ja pärast esimest nelja hakkasid jällegi kolmed tulema. Kui siis nädala pärast ema ütles: «Tähendab, sa ei armasta ema, sest sa ei täida oma lubadust viitele õppida,» siis Säde ainult punastas ja langetas silmad.

Kas võib neid fakte määritleda kui etteavatsetud valet? Muidugi mitte. Kõike seda valelikkusega ühevääristada tähendab jämedat pedagoogilist viga. Nii seda ka tehakse, kui lapse tegu mõistmata talle teatatakse: «Sa valetad!» See on raske süüdistus. Võttes fantaasiat valena kustutavad täiskasvanud lastes loomuliku ja terve fantaasia. Kuid see ei tähenda muidugi, et lapse fantaasia liiga silmatorkavaid avaldusi tuleks tähelepanemata jätta, kuigi tarvitusele võetud abinõud erinevad neist vahenditest, mida kasutamise kohates lastes tõelist valelikkust. Nii oli lugu ka eeltoodud juhtumil Valjaga.

«Mõne päeva pärast,» kirjutab kasvataja, «tuli Žurik nukrana ja vaikivana lasteaeda. Ta oli kurb, et isa ära sõitis. Ka Valja oli halvasti tuju. «Kas sinu isa ka ära sõitis?» küsisin ma, talle uurivalt silmi vaadates. Kui poisike minu pilku kohtas, lõi ta silmad maha, langetas pea ja punastas. Meie olime üksik,» kirjutab kasvataja, «ma võtsin ta käest kinni ja küsisin, miks ta seda kõike jutustas. Valja laskis pea norgu, puhkes nutma ja ütles: «Žuriku isa tuli koju, ja mina tahtsin kangesti, et minu isa ka oleks tulnud.» Ma rahustasin teda ja ütlesin, et küllap ka temagi isa varsti tuleb ja et Valja toob ta siis kindlasti kaasa lasteaeda külastama. Valja naeratas läbi pisarate ja noogutas pead.»

«Sellest ajast peale,» jutustab kasvataja, «moonutas Valja oma juttudes veel mõnikord fakte, kuid igakord, kui ta minu pilku kohtas, katkestas. Ta teadis, et ma tema valet,

olgugi süütut, heaks ei kiida. Pikapeale võõrdus ta valetamisest.»

Viis, kuidas kasvataja sellesse juhtumisse suhtus, oli õige. Hoidudes solvamast lapsi ebaõige süüdistusega, ilmutas kasvataja suurt pedagoogilist taktitunnet ja sellesamaga tegi ta lõpu igasuguse, isegi ebateadliku vale edasiarenemisele.

Samuti on tarvis lastele sisendada, et nad ei annaks mõtlematu lubadusi, et nad vastutaksid iga oma sõna eest, harjuksid enne hästi järele mõtlema ja alles siis ütleva.

Juba seegi põgus analüüs annab alust kinnitada, et kui laps efektiivsemalt tegelikkust moonutab, siis pole see veel vale. Igal üksikul juhul tuleb olla äärmiselt ettevaatlik, süveneda asjasse ja omada pedagoogilist takti, enne kui otsustada küsimus, kas meil on tegemist tõelise valelikkuse avaldusega lapse juures, või on meie ees fakt, mis sarnaneb valele ainult võrmi poolest.

Tõeline vale on see, kui inimene oma eesmärkide saavutamiseks täiesti teadlikult püüab teisi inimesi eksiteele viia. Sellise vale allikaid uurides tuleb meeles pidada, et laps erinevalt täiskasvanuist ei ole veel lõplikult väljakujunenud isiksus. Seepärast ei saa lapse vale, eriti veel nooremas eas, olla aluseks, mille järgi võiks teha lõpliku otsuse lapse moraalse pale suhtes, kuna selle kujunemisprotsess on alles käimas.

Muidugi mõjutab laste vale negatiivselt lapses kujunevaid vaateid ja iseloomu, kuid ta ei ole veel kindla, väljakujunenud maailmavaate avaldus ja ei väljenda isiksuse juba lõplikult väljakujunenud suhtumist tõelisusse.

Kunagi ei ole lapse vale nähe, mis pärineks ta olemusest, tema valelikust loomusest. See ei ole mingi sünnipärane iseloomujoon. Vale allikaid tuleb otsida last ümbritsevast keskkonnast, perekonnast, lapse sõprade hulgast ja koolist.

Valetamistahe tekib lapses temale ebasoodsaiks kujunenud olukordade tulemusena. Nende olukordade konkreetne väljendus, oodatavad ebameeldivused ja püüe oma teo tagajärgi varjata tõukavad lapse mõttele, kujunenud olukorrast vale abil pääseda. Kuid sellist väljapääsuteed tarvitab laps ainult siis, kui ta oma ümbruskonnas korduvalt mitmesuguseid valetamisfakte on tähele pannud ja konkreetsete näidete varal veendunud, et vale abil võib kergesti ja lihtsalt tulemusi saavutada.

Tehasest tuldi kontrollima perekond K. olukorda. Ema ütles: «Meil puuduvad riided ja jalanõud. Lastel pole millegagi kooli minna, sellepärast puudub tüdruk koolist.» Tüdrukuke, kes selle kõneluse juures viibis, sõnas: «Mis sa räägid, ema! Ma ei ole sellel veerandil ainustki päeva puudunud. Mäletad, sa ise ju kiitsid mind selle eest, et mu kleit on alles täitsa uus.» Pärast kontrollijate lahkumist hakkas ema tütreaga pahandama, et see end täiskasvanute kõnelusse segas. «Mind sa valetada ei luba,» vastas tüdrukuke, «ise aga valetad!»

Ja meie ei kahtle selles, et see tüdrukuke pärast mõningat sarnast õppetundi ise järeldusele jõuab, et vale on lihtne ja mõnus asi.

Veel «paremini» käitus P. isa, jättes poja koolist koju (oli vaja puid vedada). Kui poiss ütles, et ta puudumise pärast tõelda saab, õpetas isa: «Sa ütle, et pea valutab.» Kui õpetaja isa kooli kutsus, püüdis viimane igati poega «kaitsta», tema käitumist õigustada. Poisile, kes kõneluse juures viibis, oli see suureks kõlbelseks katsumuseks. Õelda õpetajale, et isa jutt pole tõsi, tähendaks oma vanemat «alt vedada». Seda ei suutnud poiss teha, kuna isa hea nimi talle siiski kallis oli. Ühes sellega taipas ta kiiresti, et pettus teda praktiliselt ebameeldivustest päästab. Piinlikkuse, mida ta seejuures tundis, lammatab kergesti loo soodne lõpp ja ta ununeb peagi.

Kas on veel tarvis kõnelda, millist kahju tegi kasvatusel see papake?

Perekonna kogu elukord mõjutab aususe ja tõearmastuse kasvatamist lastes. Seal, kus perekonnaliikmete omavahelistes suhetes valskus ja salalikkus puudub, kus iga perekonnaliige ausalt ja kohusetruult oma ühiskondlikku kohust ja koduseid kohustusi täidab, kus perekonnas riidu ega tülitsemist pole, seal rajatakse laste aususele juba maast-madalast kindel alus. Seal aga, kus vanemad neid nõukogude moraali nõudeid jalge alla tallavad, luuakse soodne pind lastes vale ja silmakirjalikkuse tekkimiseks.

Selles suhtes iseloomustav fakt leidub Valga ühe keskkooli õpetaja G. märkmetes.

Perekond, kus kasvab kaheteistaastane Fedja S. Ema töötab linna ühes käitises. Isa on võõrasisa, töötab teadmata kus. Kõige sagedamini asub niinimetatud «vahejaamas». «Hiljuti vabastati koosseisude koondamise tõttu, otsin uut tööd.» See on S. perekonna elu üks episoode.

Emal läks õhtul öösisse vahetusse tööle. Võõrasisa juurde tulid ta joomasõbrad, hakati «võtma». «Fedka, mine too viina, aga vaata, et sa sellest emale ei hinga,» õpetab isa. «Kui pärast pudelid tagasi viid, saad raha endale.» Järgmisel päeval tuleb ema varakult koju. Võõrasisa magab oma peatäit, ema ja poeg einestavad kahekesi. Pärast sööki peidab ema ülejäänud toidu kindlasse kohta. «Ära sa temale näita, kus nad on,» ütleb ta pojale vandeseltslase toonil, «las ta enne teenib enesele sööki.»

Mõne päeva pärast tuleb S. korterisse klassijuhataja, sest Fedja suitsetab, petab õpetajaid, on päevikusse ise hinded märkinud. Ema on tööl. Õpetajaga vestleb võõrasisa. Silmakirjaks mängib ta tähelepanelikku ja armastavat vanemat, lubab Fedjaga kõnelda «nagu kord ja kohus». Pärast õpetaja lahkumist peksab võõrasisa Fedja «autust teost nõrdinuna» poisi julmalt läbi.

Fedja kasvab ebaausaks poisiks ja see on arusaadav, selle perekonna kogu elulaad kasvatab temas valelikkust.

Kui R. perekonnas vanemad või vanaema tahavad kontrollida, kas nende tüdrukuke tõtt räägib, siis nõuavad nad: «Veera, vaata mulle silma!» Veera tuleb ja vaatab neile julgesti silma, või siis, väga harvadel puhkudel, ei suuda ta silmi üles tõsta ja räägib tõtt.

Nii võivad toimida need vanemad, kellede südametunnistus laste ees puhas on. Fedja võõrasisa aga ei suuda poisile öelda: «Vaata mulle silma!» Ta ise ka ei julge lapsele silma vaadata.

Põhjuseks, mis lapsi valetamisele tõukab, on vahel ka vanemate liigne usaldus. Õpilane tuleb koolist ja et saadud halba hinnet vabandada, kaebab, et õpetaja tema kallal «norib». Vanemad ei soovi kogu olukorda välja selgitada, vaid juhivad ainult «solvatud» vanemlikust enesearmastusest ja tõttavad oma last kaitsma. Seejuures aga on teada, et lapsed sageli oma teadmisi ülehindavad ja õpetaja nõudlikkust valesti mõistavad.

Toon ühe sellise iseloomustava näite:

Klassijuhataja D. külastas kodus õpilast, kes juba mitu päeva koolist puudus. Ema teatas, et poeg igal hommikul korralikult kooli läheb, klassijuhataja aga nähtavasti lihtsalt ei märka teda koolis. «Teie ei näe oma õpilasi,» ütles õpilase ema teravalt. Teisel päeval tuli ema ühes poisiga kooli. «Teie kaebate mu poja peale, et ta kooli ei tule,» ütles ema ärritatult õpetajale, «sealjuures olete aga, nagu välja

tuleb, ise ta koolist ära ajanud!» Õpetajal ei jäänud muud üle, kui ema juuresolekul õpilaselt küsida, kas see tõsi on. Kuivõrd poiss ka oli harjunud valetama, pidi ta õpetaja ees siiski üles tunnistama, et teda keegi polnud välja ajanud, vaid et ta ise kooli ei tulnud. Ema, keda armastus poja vastu pimestanud oli, veendus alles nüüd, millise vea ta oli teinud, võttes puhta kullana kõike, mida poeg rääkis.

Mõned vanemad kultiveerivad oma lastes hinnetejahti «vaimu», selle asemel, et kasvatada neis püüet sügavaid ja kindlaid teadmisi omändada. Sellega sisendavad nad lastesse vaadet, et teadmine on üks asi, hinne aga teine asi, see tähendab, et nad ei ole kohustatud ühtuma. Nendele vanematele on tähtis, et poja või tütre päevikus oleksid ainult väga head ja head hinded, mis aga nende hinnete taga peitub, see neid ei huvita. Iga «kolm» kutsub pahameele esile. Miks nende poeg või tütar selle sai, see neid ei eruta.

«Ainult neljad ja viied,» ütleb ema poega kooli saates, «kui kolme tood, ei lase ma sind üle lävegi.» Pärast haigust saab poiss kontrolltöö eest kolme. Ema ei võta teda kinno kaasa. Mingid vabandused ei aidanud. «Ainult neljad ja viied päevikus ja muust ei taha ma kuuldagi. Kas sa Richard Neemrest halvem oled? Temal on kõik viied. Kui sinul ka viied tulevad, saad kõik, seni aga kui neid pole, istu kodus.»

Järgmine kord kui õpetaja Kustasele kolm pani, puhkes poiss nutma ja ütles, et temale ebaõiglaselt kolm on pandud. Kustas hakkas igale hindele haiglaselt reageerima. Kuid kiiresti taibates, et emale on vaja ainult häid hindeid, hakkas ta tarvitama mitmesuguseid riukaid, kirjutas maha, kasutas «spikrit», unustas päeviku koju, hiljem soetas endale kaks päevikut, ühe vanemate, teise õpetajate jaoks. Esimese täitis ta ise. See-eest käis ta igal nädalal kinos ja sai raha iga-sugusteks lõbustusteks.

Juhtub ka seda, et vanemad ükskõikseks jäävad, kui lapsed teatavad, et nad kontrolltöö «spikri» abil tegid, nad ei avalda pahameelt selle ebaausa teo üle. Selle tulemusena muutub õpilase poolt toimepandud pettus nagu seadustatuks vanemate autoriteedi poolt.

Niisiis avaldab perekonna kogu elulaad teatud mõju aususe ja tõearmastuse kasvatamisele. A. S. Makarenko märkis sellist viga eriti kui korralagedust ja lohakust mõnes perekonnas, kus «ei ole mingit arvestust, ükski ei mäleta, kuhu mingi asi on pandud, keegi ei tea, kes kuhu läks, kes

mida teeb — ja selle järelduseks on kõige sagedamini kergemeelne usaldavus ja kontrolli puudumine kasvatuses».

Niisuguse korralageduse juures ei saa kasvatada inimesi, kes vastutavad oma tegude eest ja tunnevad oma sõna väärtust.

Niisiis peatusime mõningate põhjuste ja mõningate kasvatusviguade juures, mis lastes vale esile kutsuvad.

Nõukogude inimeste sotsiaalsed tingimused (meil ei ole laste töö ekspluateerimist täiskasvanute poolt, materiaalne olukord paraneb pidevalt, on likvideeritud laste hooldamatus) ei sunni mingil määral last ümbruskonda petma. Tavaliselt tarvitavad meie lapsed petmist ainult neil juhtudel, kui kasvatussüsteemis on tehtud suuremaid või väiksemaid vigu.

AUSUSE JA TÕEARMASTUSE KASVATAMISE TEED

A. S. Makarenko kutsus üles aususe ja tõearmastuse kasvatamiseks süstemaatiliselt ja igapäev töötama.

Arendades seda mõtet ühes oma loengus, kirjutas ta: «Ausus ei kuku taevast, seda kasvatatakse perekonnas. Perekonnas võib kasvatada ka autust — kõik oleneb vanemate õigest kasvatusmeetodist. Autus on salajane, varjatud suhe. Kui laps tahab õuna ja avalikult seda ütleb, siis see on aus. Kui ta seda soovi hoiab salajas, kuid ei loobu õunast, vaid püüab seda võtta nii, et keegi ei näe, siis on see juba autu. Kui ema annab lapsele õuna teiste laste, ütleme isegi võõraste laste eest salaja, siis ta kasvatab juba temas salajast suhet asjasse, järelikult kasvatab autust. Salajane suhtumine asjadesse perekondliku majapidamise piirides, isikliku majapidamise saladus, nurgatagune söötmise, üksikute magusamate palade peitmine — see kõik kutsub esile autuse tekkimise... Vanemad peavad tähelepanelikult jälgima lapse aususe arenemist... ausust tuleb kasvatada kõige varasemast east peale. Kui te kuni viienda eluaastani selle olete jätnud silmapaari vahele, siis on teil väga raske seda parandada.»¹ Süstemaatiline töö aususe ja tõearmastuse kasvatamisel peab algama juba maast-madalast. Tuntud pedagoogiline tõde ütleb: «Kergem on kasvatada kui ümber kasvatada.» Tähendab, maast-madalast tuleb perekonnas

¹ A. S. M a k a r e n k o. Valitud pedagoogilised teosed. Tallinn 1948, lk. 403—404, 405.

luua selline õhkkond, mis ei annaks vähimatki põhjust vale ja silmakirjalikkuse tekkimiseks.

Üksmeelses, töötavas perekonnas, kus iga perekonnaliige ausalt oma ühiskondlikku kohust ja kohustusi kodu vastu täidab, kus siiralt ja tähelepanelikult üksteisesse suhtutakse, seal taanduvad paljud raskused laste kasvatamisel. Lapsed kasvavad ausateks ja tõearmastajateks ning perekonnas kehtivad traditsioonid muutuvad nende käitumise suunavaks aluseks.

P. perekonnas kehtib reegel: kõnelda ainult tõtt ja toimida alati õiglaselt. Seal pole kombeks anda mingeid vandeid ega töotusi, öeldus ei kahelda ja tehtut ei kontrollita.

Juhtus, et sellesse perekonda sõitis teisest linnast ema õetütar. Õhtul tahtis tütarlaps kultuurimajja minna. Nelja-teistaastane nõbu Kolja töötas oma ülesannete kallal. Tüduruk tegi Koljale ettepaneku ainult paariks tunniks minna ja kella kümneks tagasi tulla. Arvestades Leenat külalisena, oli Koljal piinlik keelduda, kuigi ta teadis, et õhtul maja üksinda jätta ei tohi. «Mul ei ole täna raha,» vastas ta, «ja isa-ema ei tule ka niipea.» «Näe, sellel lauakesel seal lebab kviitungi all kakskümmend viis rubla,» viitas Leena teraselt ja kohmetas ise seejuures, «võtame selle raha ja pärast anname tagasi.» «Ei, meil ei tohi seda teha,» vastas Kolja. «Noh hea küll, kui sa just nii kangesti tahad kontserdile minna, laenan ma raha naabrilt, homme võtan siis oma hoiusummast ja maksan tagasi. Kuid pea meeles, et läheme ainult väheks ajaks, kuni kella kümneni.»

Haaratuna näitlejate heast mängust hilinesid Leena ja Kolja kojutulekuga. Kellad linnas löid juba üksteist. Kodus polnud kedagi. Hilja õhtul, kui vanemad uksele koputasid ja Kolja avama läks, hõikas Leena talle järele: «Sa parem ära ütlegi, et me kultuurimajas käisime, keegi ju sellest ei tea. Hakkavad veel tõrelema.» Kolja ei vastanud midagi. Õhtusöögil kaldus jutt möödunud päevale ja Kolja jutustas, kuidas nad Leenaga kultuurimajas kontserdil käisid ja et ta palub isa temaga homme, pühapäeval, linnast välja sõita. Leena oli rabadud, see lugu pani teda paljugi üle järele mõtlema. Olukord selles kodus erines järsult sellest, milles tema oli harjunud elama. Siin polnud lõputuid ja sageli põhjendamatuid keeldusid, lapsed ja vanemad olid üksteisele lähedased, selles usalduse, sõpruse ja armastuse atmosfääris polnud ruumi vaelel, mida tema oma kodus tihti abiks

võttis, et «pinnimist», tüütavaid noomimisi ja karistusi vältida.

Ülisuur tähtsus aususe ja tõearmastuse kasvatamisel on perekonna töösuunitlusel. Igal perekonnaliikmel peavad olema kindlad kohustused kodu suhtes, ta peab sel alal oma perekonna ees vastutama. Sellela ei saa luua ühteliidetud perekondlikku kollektiivi.

Kahjuks on meil veel selliseid perekondi, kes kuidagi väga meenutavad vanu pansione, kus igal kostilisel oli ainult laud ja toanurgake. Nad kogunevad hommiku- ja lõunasöögiks ja käivad siin ööbimas. Kuid igaühel on omaenda mured ja ühelgi pole teisega mingit tegemist. Sellistes perekondades on täiskasvanud lastest kaugel. Majas valitseb täielik laokilolek ja puudub vastutustunne. Ükski ei tea, kus keegi viibib ja kes mida teeb. Lapsed kasvavad hooldamatu-tena, ja nagu «pesakond noori linde», saavad siin ainult «suled selga» ja «õpivad lendama», lendavad mööda ilma laiali ja unustavad ruttu nii oma vanemad kui ka oma kodupesa.

Meie perekond peab olema rajatud kindlale töö alusele. Kõik perekonnaliikmed, sealhulgas ka lapsed, peavad kandma jõukohaseid ja perekonnale vajalikke kohustusi.

Kui Veera R. viieaastaseks sai, panid ta vanemad perekonnas maksma järgmise korra: iga perekonnaliige, sõltumata east, soost ja teenistuskohustest, pidi omama perekonnas kindlaid kohustusi, kusjuures ta perekonna ees pidi isiklikult vastutama nende kohustuste õigeaegse ja täpse täitmise eest.

Veerale oli ülesandeks tehtud toalillede eest hoolitsemine. Ta pidi neid igapäev kindlatel kellaaegadel kastma, kord nädalas niiske lapiga ettevaatlikult taimede lehtedelt tolmu pühkima (reedeti kahelt ja laupäeviti ülejäanud kolmelt toalillelt). Kord kuus (iga kuu esimesel kuupäeval) pidi ta lillepotid hoolikalt puhtaks hõõruma ja nendele uued paberid ümber panema. Vanemad perekonnaliikmed hindasid seda Veera tööd tõsise ja vajaliku üritusena ja huvitusid tähelepanelikult sellest, kuidas Veera seda ülesannet täidab. Seejuures ei teinud ükski perekonnaliige seda tööd Veera eest ära.

See korraldus, mis esimesest pilgust näis võib-olla tähtsusetuna ja millel nagu poleks olnud otsest seost lapses aususe ja tõearmastuse kasvatamisega, andis haruldaselt häid tulemusi. Ise selles võib-olla veel mitte lõplikult tead-

lik olles, tundis Veera kogu oma olemusega, et temale usaldatud töö ei ole mäng ega nali, vaid et sellel on kindel tähtsus kõigi perekonnaliikmete suhtes. Juba üksi see soodustas, et tüdrukukesel arenes vastutustunne temale pandud kohustuste täitmise eest ja ta täitis neid erilise püüdlikkuse ja kohusetruudusega. Seal aga, kus ülesandeks tehtud tööd tehakse vastutustundega, püüdlikult ja kohusetruult, seal loomulikult kõrvaldatakse terve rida vale ja ebasiiruse tekkimise ajendeid.

Veera kasvas tõearmastajaks ja ausaks tüdrukuks. Muidugi ei ole ta ausus ja tõearmastus seletatavad selle üksiku, näitena toodud reegli kehtestamisega perekonnas, vaid Veera ausus ja tõearmastus on seletatavad kõigepealt antud perekonna kogu elu terve ja tööka suunitlusega.

Õiget nõukogude kasvatust ei tohi endale kujutleda lahus töökasvatusest. Töös kasvatatakse parimaid inimlikke omadusi: ausat ja kohusetruud suhtumist töösse, oskust ette tulevatest raskustest jagu saada, seltsimehe abistamise püüet jne. Neid omadusi tuleb kasvatada juba maast-madalast.

Ainult sellega, kui me lülitame lapse jõukohaste, kollektiivile vajalike tööde täitmisse, õpetame me teda austama iseend ja teisi inimesi, oma tööd ja ümbruskonna tööd. Laps saab teadlikuks endast kui kollektiivi liikmest ja harjub allutama isiklikku ühiskondlikule. See ongi tee, mis viib aususe ja tõearmastuse kasvatamisele lastes.

Ei tohi unustada seda, et isa-ema ja vanemate perekonnaliikmete isiklik eeskuju laste kasvatamisele suurt mõju avaldab. Lapse kasvatamisel «teie isiklik käitumine on kõige otsustavam asi,» ütles A. S. Makarenko. «Vanemad ja kasvatajad peavad endale täielikult sellest aru andma, millised võivad olla järeldused, kui lapsed oma igapäevases elus vale ja autuse nähetega kokku puutuvad, olgugi kas või pisiasjades. Elu moodustubki ju pisiasjadest... ja lõppkokkuvõttes on perekondliku kasvatuse ebaõnnestumine seletatav sellega, et pisiasjadele tähelepanu ei pöörata.»¹

Eeltoodule võib lisandada veel hulga fakte. Isa, kes saabunud külalist vastu võtta ei soovi, saadab lapse ütlema, et teda kodus pole. Juba ette insirueeritud poeg annab telefonil mitmesuguseid vastuseid. Isa ja ema arvustavad laste juu-

¹ A. S. M a k a r e n k o. Kogutud teosed, 4. kd. lk. 422 (v. k.).

resolekul oma tuttavate isiklikke omadusi ning suhtuvad neisse tagaseija teisiti kui nende juuresolekul.

Jälgi jätmata ei möödu lapsest ka sellised faktid, mil vanemad laste juuresolekut häbenemata ebaausalt käituvad, ümbruskonda ja oma last pettes. Lapsed muudkui panevad kõik tallele. Hiljem aga imestavad vanemad: «Kust on pärit see silmakirjalikkus mu poja käitumises?»

Lapsed on terased vaatlejad, ajuti nad otse hämmastavad meid oma võimega märgata seda, mis näikse nagu olevat nende eest hoolikalt varjatud.

Vanemate ebasiirus ja veelgi enam nende otsene vale arendab lastes vältimata umbusaldust oma vanemate vastu ja toob kaasa nende autoriteedi järsu langemise laste silmis, järelikult kahaneb ka võimalus süstemaatiliselt lapsi mõjutada kooskõlas kommunistliku kasvatuse eesmärkide ja ülesannetega.

Õpetliku näite toob õpetaja Krašennikov ajakirjas «Semja i Škola»: «Üks abiturient jutustas mulle avameelselt oma kirjas nukra loo sellest, kuidas temal juba varajases lapseeas oli kõigutatud lugupidamine ja usaldus ema vastu. «Minu ema on elektriinsener,» kirjutas nooruk. «Kui ma umbes kuue aastane olin, «kombineeris» ta, rikkudes elektrienergia kohta kehtestatud limiiti, korterisse terve seeria elektriseadeldisi. Ma olin uhke nendele ja oma emale.

Kord kui ma üksinda korteris olin, tuli meile elektriijaama agent. Kontrollides meie lampide võimsust, märkas ta ära kraamimata elektrikannu. «Oi, teil on ka teekann!» ütles ta reetliku sõbralikkusega. «Jah,» vastasin ma uhkelt, «kohvikann on meil ka!» Ma näitasin talle «endi uhkust». «Oi, kui tore!» kuulsin ma vastuseks ja see kiitus rõõmustas mind veel rohkem. Mõne minuti pärast olid agendil teada kõik meie elektrimajanduse peensused ja veel kolme-nelja minuti möödudes oli valmis ka akt elektrijuhtmestiku omavolilise ümberseadmise ja elektrienergia seadusvastase (röövelliku) kasutamise kohta. Kui ema koju tuli, ulatasin ma talle akti ja jutustasin vaimustusega, kuidas kõik oli olnud ja kui suurt mõju avaldas agendile minu armsa emakese meisterlikkus. Kuid... see kõik lõppes minule täitsa ootamatul kombel. Mis juhtus järsku minu emaga? Ta haaras mu käest kinni ja lõi mind tigidalt mitu korda. Ma puhkesin valjusti nutma. Naabrinaine jooksis meile, kuid ema klähmis mind rängalt sõimates edasi. Ma ei suuda

õelda, mis mulle valusam oli: kas füüsiline valu või häbi ema pärast.» »

Isa-ema ja vanemate perekonnaliikmete isiklik eeskugu, see on kõige tõhusamaid kasvatusvahendeid. «Teie ühiskondlik käitumine,» kirjutas Makarenko, «on kõige otsustavam asi. Ärge mõtelge, et te kasvatate last ainult siis, kui te temaga vestlete, teda õpetate või teda käsitate. Te kasvatate teda oma elu igal hetkel, isegi siis, kui teid pole kodus. Kuidas te riietute, kuidas te kõnelete teiste inimestega ja teistest inimestest, kuidas te rõõmutsete või kurvastute, kuidas te kohtlete sõpru ja vaenlasi, kuidas te naerate, ajalehte loete — kõigel sel on lapse jaoks suur tähtsus. Laps näeb või tunneb vähimaidki muutusi teie toonis, kõik teie mõtete käänakud ulatuvad nägematute teede kaudu temani, ilma et te paneksite neid täheleegi. Aga kui te kodus olete toores või hooplev või kui te joote või, mis veel halvem, kui te haavate ema, tekitate määratu suurt kahju oma lastele, te kasvatate lapsi halvasti...

Vanemlik nõudlikkus enese suhtes, vanemlik austus oma perekonna vastu, vanemlik kontroll iga oma sammu üle — see on esimene ja tähtsaim kasvatusmeetod.»¹

Üksmeelne perekond, vanemate aus ja kohusetruu suhtumine oma ühiskondlikesse kohustustesse ja kohustustesse oma kodu vastu, tähelepanelik suhtumine lastesse — kõik see soodustab siiraste suhete kujunemist vanemate ja laste vahel, mis omakorda teeb võimatuks vale ja silmakirjalikkuse tekkimise.

Selles suhtes on õpetlik Uljanovite perekond. M. I. Uljanova kirjeldab seda perekonda nõnda: «Ilja Nikolajevitš oli eeskujulik perekonnainimene. Tema ja meie ema vahel, kellesse isa sügavasti oli kiindunud, ei näinud lapsed kunagi mingeid tülisid ega perekondlikke stseene. Nad elasid alati väga üksmeelselt. Kasvatusküsimustes polnud nende vahel riidu ega lahkuminekuid, alati nägid lapsed endi ees ühist rinnet.

Isa oli palavalt lastesse kiindunud ja pühendas nende kogu oma vaba aja. Laste armastus tema vastu ja tema autoriteet laste seas oli väga suur. Isa jälgis meie lugemist,

¹ A. S. Makarenko. Valitud pedagoogilised teosed. Tallinn 1948, lk. 347—348. Minu sõrendus. E. M.

ta luges meile ette parimaid vene ilukirjanduse teoseid, tutvustas meid kõigi väljapaistvate kirjanike töödega, ja arendas sellega kahtlemata meie maitset.

Oma rõõmsa seltsiva iseloomuga, palava armastusega laste vastu, püüdes neid lõbustada ja neile rõõmu valmistada, kitsendamata tarbetult nende vabadust, sisendasid isa ja ema meisse suurt elurõõmu ja tugevat armastust elu vastu.»

Juba nende väheste ridadega on näidatud see organiseerituse, vastastikuse lugupidamise, üksteise mõistmise ja usalduse õhkkond, mis oli loodud Uljanovite perekonnas.

Uljanovite lapsed jagasid alati oma teadmisi seltsimeestega ja abistasid neid meeleldi. Juba noorest east kasvas nendes korralikkus, kohusetruudus ning lugupidamine ja armastus töö vastu ja seda kõik ilma ähvardusteta, kärkimisteta ning põhjendamata ja lastele arusaamata keeldudeta. Isa ja ema töötamise eeskujul, kuulates nende jutustusi oma tööst või vestlusi külaliste ja kaasteenijatega, harjusid lapsed selle kohusetruuduse ja äärmise täpsusega töös, selle nõudlikkusega enda vastu, mis muutus nende püsivaks iseloomujooneks kogu eluks.

Ausa lapse kasvatamine on võimalik ainult siis, kui last usaldatakse ja tema sõnu ning tegusid taktiliselt kontrollitakse. Tarvilik on äratada lapses püüet ainult tõtt kõnelda, ainult ausalt teotseda ja elada. Valet igas ta avalduses halastamatult paljastades, ei pea siiski last kahtlustamisega solvama. Kahtlustamine nõrgendab lapsi moraalselt. Makarenko ütleb: «Nad ei tohi midagi lapse eest nimme peita, kuid peavad harjutama ka last mitte midagi ilma küsimata võtma, isegi siis mitte, kui mingi asi on nähtaval ja varjamata, luku taha panemata. Võib meelega jätta nähtavale kohale mingisuguseid veetlevaid asju ja õpetada last neisse suhtuma rahulikult, ilma ahne soovita.»¹

Raha, väärtasju ja maiustusi ei pea laste eest luku taha panema, tuleb ainult nõuda, et laps ilma täiskasvanute loata midagi ei võtaks. Selle nõudmise täitmise üle tuleb rangelt valvata. Usaldage lapsi, kuid ärge kunagi unustage neid kontrollida ja kontrollige neid niikaua, kui neis on välja kujunenud kindlad aususe reeglid. Seda rahulikku suhtumist kõikidesse ahvatlevatesse asjadesse tuleb lastesse

¹ A. S. M a k a r e n k o. Valitud pedagoogilised teosed. Tallinn 1948, lk. 404.

kasvatada juba maast-madalast. Samal ajal on aga lubamatu, et perekonnas pole mingit korda, ükski ei tea, kus mingi asi asub, puudub igasugune arvestus ja kodu on täiesti laokil. Loomulik, et sellises olukorras arenebki lapses omavoliline suhtumine asjadesse, ta teeb nendega, mis tahab, keegi ei nõua temalt aru ja ta ise ei räägi sellest kellelegi. Nii harjubki ta pikkamööda ebaausalt käituma.

Makarenko rõhutab eriti välise korra lähtsust perekonnas.

Artiklis «Kasvatus perekonnas ja koolis» kriipsutab ta alla: «Milline kasvatusprotsess võib toimuda... asjade hunnikus, mida keegi ei korralda, ei korista, mille eest keegi ei hoolitse.

Kui kodus on ideaalne puhtus, kui pole üleliigseid asju, kui te hoiate kõik korras, siis ei või teie laps olla väga halb. Väline kord, millega te harjutate last kõige varasemas eas, kujundab teda, sunnib teda asetama endale suuremaid nõudmisi.»¹

Siin on kohane meenutada veel üht tähtsat Makarenko nõuannet. Last tuleb alati perekonna materiaalsete asjadega kursis hoida. Laps peab võimalikult vara tutvuma perekonna eelarvega. Ta peab teadma, kui suur on isa või ema töötasu, peab teadma oma perekonna ja eraldi iga perekonnaliikme vajadusi ja osa võtma esmajärguliste kulutuste otsustamisest. Selle abil hoitakse ära mitmesugused konfliktid, perekond ühineb sõbralikuks kollektiiviks ja see omakorda soodustab aususe ja tõearmastuse tugevnemist perekonnaliikmete omavahelistes suhetes.

Heas töötavas perekonnakollektiivis peavad olema ka oma head traditsioonid. Üks neist peab olema oskus oma sõna väärtust tunda. Lapsi tuleb harjutada, et nad ei annaks mõtlematuid lubadusi. Antud sõna tuleb alati pidada, ükskõik mille suhtes see on antud, nii suurtes kui väikestes asjades. Sest seda, kes murrab oma sõna väikeses asjas, ei või usaldada ka suures ürituses. Tõsiste katsumuste puhul ei saa temale kindel olla, ta võib kogu kollektiivi alt vedada. On väga tähtis, et vanemad ise antud lubadusi täidaksid. Näiteks lubab isa pojale jalgratta osta, ehkki ta juba ette teab, et tal raske on seda lubadust täita. Tulemuseks on solvang, etteheited ja umbusaldus.

Aususe mõistega tuleb lapsi tutvustada juba eelkooli-

¹ A. S. M a k a r e n k o. Kommunistlikust kasvatuses. Tallinn 1954, lk. 376.

ealiste vanemas astmes. Nendes tuleb seda mõistet avardada ja süvendada. Isegi mõnedel noorukitel ja tütarlastel on aususest väga piiratud arusaamine. Neile näib, et aus inimene on see, kes ei varasta ja ilma loata võõrast asja ei võta. See on õige. Kuid sellega ei ammendu veel au mõiste.

Tähtis on lastele seletada, et aus inimene on kõigepealt see, kes temale usaldatud töösse ausalt suhtub, kes oma ja seltsimeeste vigu ei varja, kes nii väikeses kui ka suures on aus. Ei saa nimetada ausaks inimest, kes oma töösse ja ühiskondlikesse ülesannetesse kohusetruult ei suhtu.

Väga kahjulikult mõjuvad aususe ja tõearmastuse kasvatamisele äärmused, milledeesse vanemad langevad, kui nad kasvatusmetodeid küllalt põhjalikult pole läbi mõelnud.

Selliseks äärmuseks on ühest küljest lapse kõigile kapriisidele järeleandmine, teisest küljest kasvatamine ähvarduste ja karistuste süsteemi abil.

Hoitud ja ärahellitatud laps kasvab tahtejõuetuks, sageli ka füüsiliselt nõrgaks. Ta pole harjunud takistusi võitma, kaotab pea iga takistuse ees, raskustest pääsemiseks otsib kergeid ja ajuti ka mitte just ausaid teid. Tähendab, juba maast-madalast tuleb lapse tahet karastada. Teda tuleb harjutada range režiimiga, harjutada õppeülesandeid ja koduseid kohustusi läpselt ja õigeaegselt täitma.

Kui sageli mõjuvad isa või ema mõtlematud teod hukatuslikult kõigile lapse eluviisidele. Õpilane teeb kodus oma ülesandeid. Tal on raske keerukat matemaatika ülesannet lahendada. Ema, selle asemel, et poega suunavate küsimuste abil aidata antud ülesande iseärasustest jagu saada või temaga koos lahendada mõni analoogiline ülesanne, teeb poega «haletsedes» ise tema eest ülesande valmis, ei võta vaevaks seda isegi poisile selgitada, et laps lahendamise käigustki aru saaks. Niisugune «abi» viib selleni, et laps ei harju raskusi võitma ja kasvab üles tahtejõuetuna, temas ei kasva kohusetunnet. Süstemaatilise tahtekasvatuse puudumine, lapse abistamise väärkäsitus, kui laps raskustega kokku satub, enda ja kooli petmine — see kõik teeb lapse hooletuks ja ebaausaks. Selline õpilane vaatab vastamise ajal raamatusse, kasutab eksamite ajal spikrit, nõuab, et talle ette öeldaks ja kirjutab oma pinginaabrilt maha.

Samal määral ei anna häid tulemusi ka kasvatus ähvarduste ja karistuste süsteemi abil. Millegi keelamine karistuse ähvardusel sunnib last ühe või teise teo tagajärgi

kartma ja ta asub oma kasvatajate otsese petmise teele, vale teele.

Toome näitena juhtumi, kus aus kolmeteistaastane poiss oma vanemate süü tõttu petiseks muutus.

Juba mitu aastal sõbrustas Vasja naabripoisi Serjožaga. Koos astusid nad esimesse klassi, koos tegid oma ülesandeid, koos olid nad laagrites. Nende sõprust kõvendas veel see, et nad kõrvuti elasid ja et nende vanemad ka hästi läbi said. Kuid siis juhtus poiste vanemate vahel tühise asja pärast tüli. Karistuse ähvardusel nõuti lastelt, et nad oma sõpruse lõpetaksid. Serjoža katsus protestida. Poja protestile vastas isa hoopidega ja hoiatas: «Kui sa Vaskaga sõbrustad, siis ära parem koju tulegi!» Kuid see keeld ei avaldanud soovitud mõju, vaid vastupidi — lähendas lapsi veelgi enam. Nad hakkasid kohtuma nii, et vanemad sellest ei teadnud.

Ausad poisid ja head seltsimehed muutusid vanemate tahte tõttu valelikeks.

Kehaline karistus ei anna kunagi soovitud tulemusi.

Ühe õpilase isa rääkis lastevanemate koosolekul, et ta ei otsa selleks, et poega tõtt kõnelema harjutada, võttis abiks kehalise karistuse. Karistus ei aidanud, vaid vastupidi — arendas poisikeses veel rohkem valelikkust. Siis leppis isa pojaga kokku, et kui poeg ikka tõtt räägib ja kõik, mis juhtub, üles tunnistab, siis teda ei karistata. Pärast seda lakkas poeg vanemaid kartmast ja ta valelikkus hakkas vähehaaval kaduma.

Kehalise karistuse kasutamine tähendab kõigepealt oma täielikule pedagoogilisele jõuetusele alla kirjutada. Muidugi on palju kergem last peksta, kui teda veenda, et ta vääralt on toiminud. Viimasel puhul on vaja suurt kannatlikkust, püsivust ja oskust. Selleks aga, et hoope anda, pole just suurt tarkust tarvis. Dzeržinski kirjutas ühes oma kirjas omastele: «Vitsad, valjus ja karistus ei suuda kunagi soovitalval kombel südant ja südametunnistust mõjutada, sest laste mõistusele jäävad nad alati tugevama vägivallaks nõrgema suhtes ja sisendavad lastesse kas kangekaelsust — isegi siis, kui laps on teadlik selles, et ta halvasti on toiminud, — või tapvat argust ja valskust.

Vitsad ja karistused lastele — see on inimkonna needus. Hirjutamisega võib kasvatada lapses ainult nurjatust, rikutust, silmakirjalikkust, alatut argust ja karjerismi.»¹

¹ Ajakiri «Sovetskaja Pedagogika» 1952, nr. 8, lk. 16 (v. k.).

Liigne väljus tõkestab avameelsuse arenemist lapses ja põhjustab kinnise, suletud iseloomu tekkimist. Samal ajal aga seltsimehelik toon, milles lapsed tajuvad usaldust ja tähelepanu eneste vastu, kutsub neis esile avameelsuse, mis aja jooksul võib muutuda lapse kindlaks kõlbelseks omaduseks. Kuidas laste kasvatamisel veenmismeetodit tuleb kasutada, sellest toob huvitava näite K. V. Mahhova. Avastanud, et ta poeg Džanik valetas, ei öelnud ema talle kohe midagi, vaid hiljem, õhtul, kui ta harilikult lastega tegeles, luges ta lastele nagu juhuslikult ette L. N. Tolstoi väikese jutukese «Valelik».

«See jutustus, millel polnud otsest suhet mind rahutuks teinud faktiga,» kõneleb K. V. Mahhova, «aitas alustada vestlust valest ja sellest kahjust, mida ta toob. Möödamines meenutasin oma koolisõbratari, kes ema eest mingisugust väikest eksimust oli varjanud. Hiljem kannatas see tüdruk kaua aega selle all, et vanemad teda ei usaldanud ja igas tema sõnas, igas ta teos kahtlesid. Lapsed kuulasid mind tähelepanelikult, Džanik aga väga erutatult. Vähe aja pärast märkasin ma, et Džanik istub avatud raamatu ees ja nutab. — «Mis sul viga on? Kas valutab kuskil?» — «Ei,» vastab ta üha nuttes. — «Tule siia!» Ta tuli ja nuttis. Siis viskus ta mulle kaela ja peitis oma nutetud näo mu rinnale. «Emake, ma valetasin sulle eile.»»

Mahhova käitus kui vilunud pedagoog. Poisilt oleks võinud karistuse või ähvardustega ülestunnistuse välja pinnida, kuid sellest poleks kasu olnud. Hirmu sunnil oma eksimuse üles tunnistanud, kuid seejuures eksimuse kogu raskuses mitte teadlik olles, oleks laps võinud ka edaspidigi valetada, kuid siis juba osavamalt. Kasutades veenmist, saavutas Mahhova, et poiss ise oma süü üles tunnistas, selle sügavasti läbi elas ja sellest ajast peale enam kunagi ei valetanud.

Ma tahan eriti peatuda õigetel kooli ja kodu vahelistel suhetel, sest lastes tõearmastuse eduka kasvatamise suhtes on otsustav tähtsus vanemate ja pedagoogide vahelisel kontaktil. Selle kontakti puudumine toob kaasa lahkkelid lapsele lähenemises, see aga õmakorda loob tingimused, milles laps võib kergesti suunduda valetamise teele.

Klava T. valetas sageli. See joon tekkis tema iseloomus ebaõige perekondliku kasvatuse tulemusena. Klava isa oli rindel, ema, üle elades suuri raskusi, ei valvanud järjekindlalt tütre järele ega olnud huvitatud tema kooliasjadest.

Ainult vahepeavalhel võttis ta Klava käsile ja tarvitas käredaid mõjutamisabinõusid, nõudes tüdrukult «täit õppe-
edukust». Kuid Klava ei olnud suuteline ilma kõrvalabita ülesannetega toime tulema, ta jäi väga maha. Et karistusest pääseda, hakkas ta valetama. Pikapeale muutus see tal harjumuseks ja tüdruk kaotas üha enam ja enam oma õiglustunde. Kui isa koju saabus ja töötama hakkas, paranes perekonna materiaalne olukord. Klavale olid loodud kõik võimalused normaalseks õppimiseks. Kuid tal puudus oskus iseseisvaks tööks ja et ebameeldivustest pääseda, valetas ta endiselt edasi.

Nagu näeme, selle järelduseks, et perekond oli koolist eraldunud, olid ebaõiged suhted ema ja tütre vahel, mis omakorda muutusid tütre valelikkuse üheks põhjuseks.

Ainult siis, kui vanemad oma lapsele seesmiselt lähedased on ja seda lähedust igapäev elava huviga tema kooliülesannete vastu tugevdavad, ta õppimise, vaba aja veetmise ja lugemise järele valvavad, luuakse soodsad tingimused tõearmastuse kasvatamiseks.

Andrus K. on kuuenda klassi õpilane. Tema ja ta ema elasid läbi draama — isa jättis perekonna maha. Kuid ema ei lasknud pead norgu, ta võttis tarvitusele kõik abinõud selleks, et ka ilma isata oma poega hästi kasvatada, sisendada temale kõrgeid, moraalseid omadusi. Poiss õppis hästi. Ta on hästi kasvatatud, viisakas, alati ja igal juhul õiglane. Suure lugupidamisega suhtub ta kooli ja õpetajaisse. Koduste õppeülesannete täitmine on Andrusel seaduseks. Ja mitte ainult sellepärast, et ema seda nõuab, vaid sellepärast, et ema poja töö vastu sügavat huvi tunneb.

Kirjandusringis töötades võttis poiss endale teema, mille kohta ta tahtis ringis iseseisvalt ettekandega esineda. Et pojale kasulik olla, luges ema sellekohast soovitatud kirjandust ja poja iseseisvat initsiatiivi alla surumata suunas ettevalmistustööd ning aitas poissi õigeid järeldusi teha. Et ema poja koolitöö vastu nii sügaval huvi tundis, siis kujunes sellel pinnal ema ja poja vahel täielikult siiras ja õiglane vahekord. Ei tohi piirduda ainult formaalse nõudmisega, et õpilane teatud tunnid õppetööga tegeleks, nagu see mõnes perekonnas sünnib. Vanemad peavad oma lapse kõigi kooliasjadega täielikult kursis olema, peavad teadma, kuidas laps igas õppeaines edasi jõuab, millist ühiskondlikku tööd teeb ja kuidas ta seda täidab.

Nagu nägime, on selleks, et lapsest valetamiskalduvusi

välja juurida, tarvis kõigepealt teada selle kalduvuse tekki-
mise põhjust. Täielik selgus selle põhjuse kohta näitab kätte
nii tegevusmeetodi kui ka tee valetamise likvideerimiseks.

Vitja E. on kuuenda klassi õpilane. Ta õppis halvasti,
rikkus kooli korda ja peale kõige selle valetas ka sageli.
Vitjat tähelepanelikult tundma õppides tegi klassijuhataja
sm. Homjakova kindlaks, et kõige selle põhjuseks on poisi
nõrk tahtejõud. Tutvudes tema perekonnaeluga, veendus
õpetaja, et tahtejõuetuse allikad peituvad perekonnas. Vitja
isa, kes on insener, ei tegele üldse oma poja kasvatamisega.
Ema asendab kasvatamise hooldamisega. Väliselt näib kõik
korras. Vanemad usaldavad poega ja arvavad, et tal koolis
kõik hästi läheb. Kuid poeg varjab nende eest asjade õiget
olukorda. Ja ainult see, et klassijuhataja Vitja kodu külas-
tas, andis vanematele õige pildi. Arutades koos vanematega,
kuidas olukorda parandada, andis sm. Homjakova neile nõu
kodus vabal ajal Polevoi «Jutustus tõelisest inimesest» ette
lugeda.

Sellest algaski poisi tõeline kasvatus. Jutustus haaras
kõiki. Lugemisprotsessi kestel arutleti elavalt üksikuid epi-
soode, Meresjevi elamusi, ta tööd ja tegevust, milledes kir-
kalt avaldus lenduri tahtejõud ja mehisus. Vitja võttis arut-
lustest aktiivselt osa. Ta tuli ise järeldusele, et inimene võib
kõike saavutada, kui tal on kindel eesmärk ja ta visalt seda
taotleb.

Nii viisid vanemad ilma erilise moraaliõpetamiseta poja
äratundmisele, et tingimata on tarvilik «iseendaga või-
delda». Laiskusest ja argusest endas tuleb jagu saada. Isa,
kes seni poja kasvatamisest oli kõrval seisnud, hakkas nüüd
Vitjale mitmesuguseid ülesandeid andma, öeldes: «Kuipalju
oskad, niipalju tee.» Algul olid ülesanded lihtsad ja Vitjal
oli lausa häbi neid tegemata jätta. Kuid järk-järgult, seda-
mööda, kuidas poisil kujunes harjumus end pingutada, et
suurematest raskustest üle saada, muutusid ka ülesanded
keerukamaks. Nii harjutasid vanemad järjekindlalt, õpeta-
jate juhtimisel poissi raskustest jagu saama, sisendades
temale usku oma jõusse. Vitja hakkas märgatavalt edasi
jõudma. Kogu ta käitumine muutus.

Lapses peab juba maast-madalast kasvatama vastutus-
tunnet oma tegude eest. Ta peab kartma mitte oma teo
järeldusi, vaid halba tegu ennast. Selles töös abistab vane-
maid kooli.

Aususe ja tõearmastuse kasvatamine on pikaajaline prot-

sess. Oleks vääär mõelda, et need omadused on korrapealt külge poogitavad, vaja ainult tunda mingit erimeetodit.

Aususe ja tõearmastuse kasvatamise alused rajatakse varasest lapseast, perekonna kogu eluviisiga. Perekonna üksmeelne töösuunitlus, vanemate vastastikune usaldus ja teineteisest lugupidamine, suur nõudlikkus iseenese ja laste suhtes on õige kasvatuse põhitingimused.

Vanemad peavad lastesse suhtuma erksa tähelepanuga. Ei tohi kahe silma vahele jätta ainustki pisiasja. Valterile tekkis uus mänguasi — labidake. Ema polnud seda talle ostnud. Ta näeb küll võõrast asja, kuid ei lausu midagi. Väike lapse mängulabidas — see on ju pisiasi! Teinekord ilmus Valterile mängurevolver, seejärel konstruktor. «Kust sa need said?» küsib ema kord poisilt. Valter pöörab silmad kõrvale. «August andis need mulle väheseks ajaks.»

Perekondliku kasvatuse ebaõnn ongi kõige sagedamini seletatav just sellise pisiasjade tähelepanemata jätmisega. Õigel ajal paljastamata jäetud vale, halb eeskuju, mida laps nagu ei märkaski, tüli perekonnas, mille varjamiseks lapse eest ükski isegi katset ei tee — kõik see otsustab lõpuks kasvatuse tulemused.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata lastes kommunistliku ideelisuse ja printsipiaalsuse kasvatamisele. Lapsi tuleb õpetada raskustest jagu saama. Eriti poisi- ja noorukieas on õpilased suuresti huvitatud enesekasvatamisest, nad hakkavad aktiivselt püüdma endas tahtejõu ja iseloomu bolševistlikke jooni, kommunistliku moraali omadusi välja arendada. Siin tuleb lapsi nende enesekasvatuse püüetes abistada, tuleb neil aidata leida selleks vajalikke teid ja vahendeid.

Tuleb märkida, et poiste juures see siiras püüe sageli nende käitumisega praktikas ei ühtu. Tavaliselt tunnevad nad ise seda ja püüavad igal viisil oma puudustest vabandada, kuid mitte alati ei tea nad, kuidas seda saavutada. Lapsi selles õilsas püüdes abistada ja, kus vaja, seda püüet esile kutsuda — see on vanemate ja kooli ülesanne.

Kõigepealt tuleb poissi aidata selgusele jõuda oma puuduste põhjuste suhtes. Need võivad aga olla õige mitmesugused ja mõnikord niivõrd keerukad, et õpilasel endal on raske neid avastada. Ta iseloomu puudusi võib põhjustada ebaküllaldane tahtejõud, ebapiisav püsivus ja visadus. Sel juhul petavad õpilased õpetajaid, maha kirjutades või spikrit kasutades. Selles eas võib üksikute õpilaste iseloomus

(ebaõige kasvatussüsteemi juures) avalduda haiglane enese-armastus. Sellised õpilased hakkavad tihtipeale kasutama oma vanemate, õpetajate ja seltsimeeste otsesest petmist, et aga oma autoriteeti säilitada jne.

Erksalt tähelepanelik suhtumine lastesse, sügav vastutustunne järeltuleva põlvkonna kasvatamise eest, tihe side kooli ja kodu vahel on tagatiseks, et suudame lastest edukalt kasvatada ausaid, õiglasi ja väarikaid kodanikke meie kuulsusrikkale kodumaale.

SISUKORD

	Lk.
Ausus ja tõearmastus on nõukogude inimeste tähtsad moraal- sed omadused	3
Vale allikad	9
Aususe ja tõearmastuse kasvatamise teed	16

Э. Маствилискер
ВОСПИТАНИЕ В СЕМЬЕ ЧЕСТНОСТИ И
ПРАВДИВОСТИ У РЕБЕНКА

На эстонском языке
Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярну маантс 10

*

Toimetaja J. Seilenthal

Tehiline toimetaja I. Vahre

Korrektorid A. Pervik ja S. Ridala

Ladumisele antud 28. VII 1955. Trükkimisele
antud 20. VIII 1955. Paber 54×84, 1/16. Trüki-
pognaid 2. Formaadile 60×92 kohaldatud
trükipognaid 1,64. Arvutuspognaid 1,69.
Trükiarv 4500. MB-16118. Tellimise nr. 2137.
Trükikoda «Tartu Kommunist», Tartu,
Ülikooli 17/19.

Hind 80 kop.

80 kop.

A
17346

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00869958 1